

Homofobia jako źródło zagrożeń dla bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w szkole

Jowita Wycisk

Zakład Psychologii Osobowości Instytutu Psychologii
Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu

Zapewnienie bezpieczeństwa dzieci i młodzieży jest podstawą realizowania edukacyjno-wychowawczych zadań szkoły. Homofobia leżąca u podłoża zachowań przemocowych, ale i przemilczeń czy zaniechań sprzyjających podtrzymywaniu uprzedzeń zagraża bezpiecznemu rozwojowi psychospołecznemu uczniów i uczennic. W niniejszym tekście termin homofobia rozumiany jest jako negatywna postawa wobec osób, grup i relacji homoseksualnych (poziom indywidualny) oraz – szerzej – jako podzielana przez ogół społeczeństwa wiedza odnosząca się do generalnego traktowania homoseksualności jako gorszego wariantu seksualności (poziom społeczny). Artykuł ilustruje przejawy homofobii możliwe do zaobserwowania w szkole, przedstawia też wyniki badań prowadzonych przez polskie organizacje pozarządowe na temat przemocy motywowanej homofobią oraz odwołuje się do koncepcji stresu mniejszościowego, by wyjaśnić większe nasilenie psychopatologii i częstsze podejmowanie prób samobójczych przez młodzież LGBT+ w porównaniu z heteroseksualnymi rówieśnikami.

Tekst kończy refleksja nad przyczynami trudności we wprowadzaniu działań antidyskryminacyjnych uwzględniających przesłankę orientacji seksualnej do szkół. Należą do nich: niewystarczające kompetencje kadry pedagogicznej, systemowe zaniedbania polityki równościowej i uwarunkowania społeczno-kulturowe.

SŁOWA KLUCZOWE:

HOMOFOBIA, UPRZEDZENIA, ORIENTACJA SEKSUALNA, STRES MNIEJSZOŚCIOWY, BEZPIECZNA SZKOŁA

Jak wskazują badania prowadzone przez Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS; Feliksiak, 2013), postawy Polaków wobec osób homoseksualnych pozytywnie się zmieniły w ciągu ostatnich 25 lat. Mimo to Polska wciąż zalicza się do państw o najniższej akceptacji osób homoseksualnych w Unii Europejskiej (van den Akker, van der Ploeg, Scheepers, 2013; Brewer, 2014; Štulhofer, Rimac, 2009; za: Górska, Mikołajczak, 2015). Uprzedzenia związane z orientacją seksualną należą do najsilniejszych w naszym kraju. W badaniach nad dystansem społecznym ¼ respondentów zadeklarowała, że nie zaakceptowałaby sąsiedztwa osoby homoseksualnej lub zatrudnienia jej w swoim miejscu pracy (Stefaniak, Witkowska, 2015). Jak podaje Feliksiak (2010), 44% badanych uznaje, że są zawody, których nie powinni wykonywać geje, zaś 36% ma podobne zdanie na temat lesbijek, przy czym największy sprzeciw budzi ich praca z dziećmi i młodzieżą. Według badań CBOS 87% Polaków jest także przeciwnych adopcji dzieci przez pary homoseksualne (Feliksiak, 2013).

Zasygnalizowane tu w dużym skrócie postawy społeczne Polaków wobec homoseksualności nie są wyłącznie prywatnymi deklaracjami światopoglądowymi, stanowią bowiem realne zaplecze kształtowania postaw oraz zdobywania doświadczeń przez dzieci i młodzież pozostające pod rodzicielską czy wychowawczą opieką. Jak dramatyczne mogą to być doświadczenia, przekonują niekiedy doniesienia medialne. W ciągu ostatnich trzech lat polskie media nagłośniły dwa przypadki samobójstw popełnionych przez nastoletnich chłopców prześladowanych na tle homofobicznym przez rówieśników – piętnastoletniego Dominika z Bieżunia i o rok starszego Kacpra z Górczyna (Beczek, 2017). W 2017 r. zapadł też pierwszy w Polsce wyrok, zgodnie z którym jedna z warszawskich szkół musiała przeprosić swojego byłego ucznia za naruszenie jego dóbr osobistych: integralności cielesnej, godności i czci, ze względu na ujawnioną przez niego orientację homoseksualną (Karpieszuk, 2017). Przykłady te każą stawiać pytania o gotowość szkoły do rozpoznawania i radzenia sobie ze zjawiskiem homofobii, zjawiskiem z jednej strony powszechnym, z drugiej – łatwo ignorowanym.

Czym jest homofobia? Kogo dotyka w szkole? W jaki sposób oddziałuje na dzieci i młodzież? Skąd biorą się trudności w jej przeciwdziałaniu? Wokół tych pytań koncentrować się będzie niniejszy tekst.

CZYM JEST HOMOFOBIA?

Słownik Języka Polskiego (2005) definiuje *homofobię* jako „silną niechęć do homoseksualistów i homoseksualizmu”. Termin pojawił się w Stanach Zjednoczonych na przełomie lat 60. i 70. XX w., a do jego popularyzacji przyczynił się George Weinberg, psycholog, pisarz i aktywista gejowski. Utożsamiał on homofobię z obawą przed

bliskością osób homoseksualnych oraz niechęcią i odrazą żywioną przez te osoby wobec samych siebie (Herek, 2004). Od początku pojęcie było stosowane do oznaczenia formy uprzedzenia, przez analogię z określeniem *ksenofobia* stosowanym powszechnie w Stanach Zjednoczonych znacznie wcześniej. Jako taki termin uległ rozpowszechnieniu w języku potocznym na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat, pojawiły się też analogiczne określenia na niechęć wobec osób biseksualnych i transpłciowych (*bifobia* i *transfobia*). Pojęcie *homofobia* przeniknęło również do nauk społecznych, gdzie – mimo krytyki – znajduje zwolenników i jest szeroko stosowane (por. Anderson, 2011; Plummer, 2014).

Warto wspomnieć także o innych terminach funkcjonujących w naukach społecznych, związanych z niechęcią i negatywnym wartościowaniem nieheteroseksualności. Są to: *heteroseksizm* (przenikające kulturę założenie o wyższości orientacji heteroseksualnej nad homoseksualną), *heteronormatywność* (silnie ugruntowane, zwykle bezrefleksyjne i nieświadomie odtwarzane przeświadczenie, że wszyscy ludzie są heteroseksualni), *homonegatywność* (uprzedzenia wobec osób homoseksualnych) czy po prostu *uprzedzenia seksualne* (por. Bojarska, 2007; Clarke, Ellis, Peel, Riggs, 2010; Herek 2004, 2007). Terminy te znaczeniowo są dość bliskie i nie zawsze konsekwentnie odróżnia się je w piśmiennictwie. Niektórzy autorzy są skłonni ograniczać stosowanie terminu *homofobia* do indywidualnych uprzedzeń i negatywnych postaw wobec osób homoseksualnych, *heteroseksizm* rezerwując do oznaczenia ideologii kulturowo-społecznej znajdującej swój wyraz w praktykach instytucjonalnych (religijnych, prawnych czy medycznych) działających na niekorzyść mniejszości seksualnych (Herek, 2004). W niniejszym opracowaniu zdecydowano jednak używać terminu *homofobia* w znaczeniu ogólnym, uwzględniającym zarówno indywidualne, jak i społeczne, instytucjonalne jej przejawy.

Homofobia na poziomie indywidualnym jest rozumiana jako negatywna postawa wobec homoseksualnych osób, grup społecznych i wszelkich zachowań czy atrybutów kulturowo z nimi kojarzonych. Jak każda postawa, obejmuje trzy komponenty:

- poznawczy – przekonania traktujące homoseksualność jako nieprawidłowy wariant seksualności, co pociąga za sobą domniemanie niższego poziomu przystosowania i zdrowia psychicznego oraz rozwoju moralnego osób homoseksualnych;
- afektywny – emocje niechęci, gniewu, pogardy, obrzydzenia czy wrogości wobec osób homoseksualnych¹;

1 Rozpowszechniona w latach 70. teza o lękowym podłożu niechęci wobec homoseksualności nie znalazła potwierdzenia w badaniach empirycznych (por. Mackie, Devos, Smith, 2000; Rozin, Lowery, Imada, Haidt, 1999).

- behawioralny – zachowania obejmujące wszelkie przejawy dyskryminacji (czyli gorszego traktowania) osób homoseksualnych. Obejmują one zarówno wyrażanie negatywnych odczuć i przekonań na temat osób homoseksualnych w dowolnych sytuacjach społecznych, jak i całe spektrum zachowań agresywnych kierowanych bezpośrednio wobec tych osób, od wykluczenia i społecznej izolacji przez plotki, żarty, drwiny, natrętne pytania, złośliwe komentarze po akty otwartej agresji werbalnej i fizycznej oraz długotrwałe nękanie (*bullying*).

Z kolei na poziomie społecznym, instytucjonalnym homofobia (określana też, jak wspomniano wcześniej, mianem heteroseksizmu) wiąże się z podzielaną społecznie wiedzą odnoszącą się do negatywnej oceny i niższego statusu nieheteroseksualnych zachowań, tożsamości, relacji czy zbiorowości. Odpowiada ona za dwa zjawiska przyczyniające się do podtrzymywania homofobicznych postaw w społeczeństwie. Pierwszym jest powszechne domniemanie heteroseksualności, czyli założenie, że otaczający nas ludzie są heteroseksualni (wspomniana wcześniej heteronormatywność). Wskutek tego geje, lesbijki i osoby biseksualne – dopóki nie ujawnią swojej orientacji seksualnej – pozostają niewidoczni w większości sytuacji społecznych. Drugim jest problematyzowanie nieheteroseksualności, gdy już zostanie ona ujawniona, czyli traktowanie jako nienormalnej, nienaturalnej i – co za tym idzie – gorszej (Herek, 2004, 2007).

Homofobia – zarówno na poziomie indywidualnym, jak i społecznym – leży u podłoża dyskryminacji, czyli gorszego traktowania ludzi ze względu na przestankę orientacji seksualnej. Homofobia jest nie tylko motywem celowych zachowań przemocowych bądź mikroagresji. Prowadzi też do przemilczeń i zaniechań, często nieintencjonalnych, które jednak konsekwentnie podtrzymują społeczne tabu oraz pozwalają utrzymywać wrażenie, że homoseksualność istnieje wyłącznie w bliżej nieokreślonej przestrzeni internetu, w świecie popkultury lub w nocnych klubach wielkich miast, nie dotyczy zaś przeciętnych młodych ludzi zmagających się z codziennymi trudami szkolnego życia. W efekcie nieheteroseksualna młodzież odkrywa oraz określa swoją homoseksualną tożsamość w niepokoju, poczuciu alienacji i społecznego niedostosowania.

Podsumowując, homofobia stanowi rzeczywiste – choć niedoceniane – zagrożenie dla realizacji postulatu równego traktowania, a uderza w bezpieczeństwo podopiecznym placówek edukacyjno-wychowawczych. Zapewnienie bezpieczeństwa uczniom i uczniom jest z kolei podstawą realizowania innych zadań edukacyjno-wychowawczych, a odpowiedzialność za podejmowanie działań w celu jego poprawy ponoszą wszyscy pracownicy szkoły, ze szczególnym uwzględnieniem dyrekcji (Przybylski, 2012).

KTO DOŚWIADCZA HOMOFOBII W SZKOLE?

Homofobiczne postawy przejawiane przez młodzież i dorosłych w szkole w oczywisty sposób dotyczą obecne tam osoby homo- i biseksualne. Współczesne ustalenia z zakresu seksuologii wskazują, że niezależnie od kultury, miejsca i czasu około 5% populacji odczuwa pociąg seksualny i pragnienia romantyczne do osób tej samej płci (Bailey i in., 2016). Oznacza to, że – średnio – w każdej klasie szkolnej liczącej ok. 30 osób znajduje się przynajmniej jedna osoba homoseksualna. Jej wrażliwość na wszelkie nieprzychylnie opinie, pozornie niewinne żarty czy inne przejawy stygmatyzacji będzie z pewnością większa, niż w przypadku osób, których homoseksualność nie dotyczy, nawet jeśli przez kilka lat spędzonych w szkole nie ujawni ona swojej orientacji.

Jednocześnie, z uwagi na to, że orientacja seksualna nie jest atrybutem widocznym oraz możliwym do określenia przez postronnego obserwatora, homofobiczna przemoc może potencjalnie dotknąć każdego, niezależnie od jego rzeczywistych romantycznych i seksualnych pragnień. Może więc przejawiać się w niesprawiedliwym czy krzywdzącym traktowaniu osób, które o swojej nieheteroseksualności mówią otwarcie (lub jest ona ujawniona przez osoby trzecie), ewentualnie wyrażają niepewność co do własnej orientacji seksualnej. Kiedy indziej jednak może dotknąć osoby, którym homoseksualność została przypisana, szczególnie na podstawie cech wyglądu i zachowań niemieszczących się w tradycyjnych wzorcach męskości i kobiecości. Jak wskazują badania Świerszcza, Cieślik i Niedzielskiej (2013) oraz Plummera (2014), na tego typu stygmatyzację narażeni są szczególnie chłopcy, których sposób bycia i zainteresowania traktowane są jako „dziewczęce” czy też „nie dość męskie”. Odwołując się do terminologii prawniczej, można tu mówić o dyskryminacji przez asumpcję, czyli w oparciu na przypisanej komuś przesłance. Odróżnia się ją od dyskryminacji przez asocjację, której z kolei doświadczają osoby wspierające nieheteroseksualnych rówieśników lub z innych powodów kojarzone z homoseksualnością – np. ze względu na przyjaźń bądź pokrewieństwo z osobą nieheteroseksualną (Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, 2015). W tabeli przedstawiono przykładowe formy dyskryminacji motywowanej homofobią.

Tabela

Przykłady dyskryminacji dziecka ze względu na przestankę orientacji seksualnej w szkole

	Poziom indywidualny – społeczność uczniowska	Poziom instytucjonalny – nauczyciele, dyrekcja
Dyskryminacja	Izolowanie i wykluczanie przez rówieśników uczennicy, która zwierzyła się koleżance z klasy ze swojej orientacji homoseksualnej.	Odmówienie uczniowi klasy maturalnej udziału w studniówce wraz ze swoim partnerem.
Dyskryminacja przez asumpcję	Chroniczne nękanie i upokarzanie (wyzywanie od „pedziów”, „gejozy”) chłopca dbającego o swój wygląd, noszącego obciste ubrania, niechętnie angażującego się w aktywności sportowe.	Nakłanianie uczennicy chcącej przygotować prezentację o historii ruchu LGBT w ramach lekcji języka angielskiego do zmiany tematu na „bardziej neutralny światopoglądowo”.
Dyskryminacja przez asocjację	Złośliwe żarty rówieśników na temat niejednoznaczności orientacji seksualnej nastolatka wychowywanego przez parę kobiet-lesbijek oraz płci jego opiekunek.	Dezaprobata wyrażona przez nauczycielkę wobec dziecka, które z okazji Dnia Matki chce wykonać laurkę dla każdej ze swoich dwóch opiekunek, kobiet pozostających w związku intymnym i wspólnie sprawujących codzienną opiekę nad dzieckiem.

Źródło: Informacje osobiste zabrane w trakcie praktyki klinicznej i szkoleń antyhomofobicznych.

Przedstawione w tabeli przykłady dyskryminacji przez asocjację odnoszą się do sytuacji dzieci wychowywanych przez parę osób tej samej płci. Warto tę sytuację rodzinną zaakcentować, gdyż rodzicielstwo osób nieheteroseksualnych jest w Polsce wciąż słabo rozpoznawane, choć obecne². Co prawda dokładne określenie liczby tego typu rodzin w kraju wciąż nie jest możliwe, szacunki mówią o 50 tysiącach dzieci wzrastających w takich rodzinach (Abramowicz, 2010), a w badaniu przeprowadzonym przez Mizielińską, Abramowicz i Stasińską (2014) spośród 2853 nieheteroseksualnych osób badanych 248 (9%) zadeklarowało, że ma dziecko. W większości przypadków dzieci te zostały poczęte we wcześniejszych związkach heteroseksualnych, choć 8% badanych zostało rodzicami, będąc w aktualnym związku z osobą tej samej płci. Z cytowanego badania wynika, że brak prawnego rozpoznania czyni te rodziny niewidocznymi dla systemu edukacji: spośród 223 dzieci uczęszczających do przedszkoli lub szkół, tylko w przypadku 24% ich sytuacja rodzinna była znana

2 Poświęcono mu znaczną część zakrojonego na szeroką skalę, interdyscyplinarnego projektu badawczego pt. *Rodziny z wyboru w Polsce*, prowadzonego pod kierownictwem prof. J. Mizielińskiej z Instytutu Psychologii PAN (por.: <http://rodzinyzwyboru.pl> oraz Mizielińska, 2017; Mizielińska, Abramowicz, Stasińska, 2014; Mizielińska, Struzik, Król, 2017).

w placówce oświatowej. Wydaje się, że ta grupa dzieci może w szczególności sposób doświadczać homofobii w rzeczywistości szkolnej.

W niniejszym tekście głównym przedmiotem zainteresowania jest homofobia dotycząca dzieci i młodzież, czyli najważniejszych odbiorców szkolnych oddziaływań pedagogicznych. Warto jednak podkreślić, że do społeczności szkolnej należy także grono pedagogiczne, personel pomocniczy i rodzice (Jakubowicz-Bryx, 2015), przy czym wszystkie te podmioty potencjalnie mają do czynienia z homofobią, doświadczając jej przejawów, ale i aktywnie (choć nie zawsze celowo) ją reprodukując.

PRZEMOC MOTYWOWANA HOMOFOBIA

Najbardziej niepokojącym zjawiskiem w kontekście homofobii jest motywowana nią przemoc – stąd zostanie ona szerzej omówiona. Warto jednak pamiętać, że homofobia na poziomie społecznym ma charakter bardziej amorficzny i przejawia się nie tyle w aktywnych działaniach agresywnych, co w podtrzymywaniu heteronormatywnych wzorców tożsamości czy relacji, przy jednoczesnym pomijaniu i przemilczaniu nieheteroseksualnych form ekspresji. Z tego powodu zostaną przytoczone także wyniki badań nad stopniem jawności młodych gejów, lesbijek i osób biseksualnych w szkole oraz nad gotowością kadry pedagogicznej i młodzieży do poruszania problematyki homoseksualności.

W Polsce brakuje prowadzonych przez ośrodki akademickie systematycznych badań służących diagnozie zjawiska homofobii w szkołach. Przytaczane na wstępie ogólnopolskie badania nad postawami wobec osób homoseksualnych prowadzone przez CBOS nie są w stanie wypełnić tej luki, podobnie jak opracowania naukowe na temat dyskryminacji i życia codziennego mniejszości seksualnych, gdyż w znakomitej większości dotyczą deklarowanych postaw lub doświadczeń osób pełnoletnich i nie skupiają się na wąskim kontekście placówek oświatowo-wychowawczych (por. Górską, Mikołajczak, 2015; Krzeмиński, 2009).

Sytuację osób LGBT³ monitorują też od kilkunastu lat organizacje pozarządowe, w tym Kampania Przeciw Homofobii, która regularnie wydaje raporty na temat kondycji mniejszości seksualnych w Polsce. W jednym z nich przedstawiła niepokojące wyniki badań nad przemocą motywowaną homofobią wśród młodych ludzi. Szkoła

3 Akronim LGBT oznaczający lesbijki, gejów, osoby biseksualne i transpłciowe bywa rozszerzany, by uwzględnić tożsamości innych grup mniejszościowych, w tym osób określających się jako queer (Q), interseksualnych (I), aseksualnych (A), lub – ogólnie rzecz biorąc – osób o innych nieheteronormatywnych tożsamościach płciowych lub seksualnych (LGBT+).

często była pierwszym miejscem, w którym stykali się oni z napaściami słownymi i groźbami, a także niszczeniem mienia i bezpośrednią przemocą fizyczną ze strony swoich rówieśników (Makuchowska, 2011). Doniesienia te stały się asumptem do zaplanowania odrębnego badania na temat homofobii w szkole. W ten sposób powstała – jak dotąd – jedyna dostępna na polskim rynku wydawniczym publikacja poświęcona temu zjawisku pt. *Lekcja równości. Postawy i potrzeby kadry szkolnej i młodzieży wobec homofobii w szkole* (Świerszcz, 2012). W tym opracowaniu przedstawiono wyniki ogólnopolskich badań prowadzonych wśród osób homo- i biseksualnych w wieku 13–19 lat ($N = 585$), uczniów i uczennic gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, których pytano o doświadczenia przemocy motywowanej homofobią. W badaniu brali też udział nauczyciele i nauczycielki ($N = 211$), choć dane od kadry pedagogicznej i młodzieży zbierano niezależnie.

Jeśli chodzi o przemoc werbalną, 76,2% badanych przyznało, że w szkole dochodzi do homofobicznych wyzwisk i wyśmiewania osób homoseksualnych (58% osób określiło, że w ciągu poprzednich trzech lat akty te miały miejsce 11 i więcej razy), jedynie 12,3% stwierdziło, że tego typu zachowania nie pojawiają się w szkole, a 11,5% nie miało zdania na ten temat (Świerszcz i in., 2012). Dla porównania, wśród kadry pedagogicznej 47,5% potwierdziło, a 32% zaprzeczyło występowaniu w szkole incydentów przemocy słownej (20,5% nie miało wiedzy na ten temat, Świerszcz, 2012). Podobna rozbieżność w odpowiedziach grona pedagogicznego i młodzieży szkolnej dotyczyła reagowania na homofobiczne wyśmiewanie i wyzwiska: w ocenie ponad 40% młodzieży, kadra jest skłonna je ignorować, podczas gdy ponad 91% nauczycieli i nauczycielek deklaruje, że w tego typu sytuacjach przeprowadza rozmowę z osobami odpowiedzialnymi za zdarzenie (Świerszcz, 2012; Świerszcz i in., 2012).

Jeśli natomiast chodzi o przemoc fizyczną (jak np. kopanie, szarpanie, plucie), 26% badanych przyznało, że ma ona miejsce w szkole (19,7% oceniło, iż akty te miały miejsce 11 i więcej razy w ciągu poprzednich trzech lat), 44,4% osób uznało, że tego typu zachowania nie pojawiają się w szkole, zaś 29,6% nie miało zdania na ten temat (Świerszcz i in., 2012). Dane zebrane od kadry pedagogicznej także w tym wypadku były nieco inne: występowanie przemocy fizycznej motywowanej homofobią potwierdziło 15,5% badanych, a 51,5% uznało, że akty te nie mają miejsca w szkole (33% osób nie miało wiedzy na ten temat, Świerszcz, 2012).

Podsumowując, przytoczone dane wskazują na większe nasilenie motywowanej homofobią przemocy werbalnej niż fizycznej, choć z tą ostatnią i tak zetknęta się w szkole co czwarta osoba homoseksualna lub biseksualna biorąca udział w badaniu. Kadra pedagogiczna miała przy tym mniejszą niż młodzież świadomość występowania tego typu przemocy w szkole i wiedzę o niej.

Wspomniane doniesienia dostarczają też wiedzy na temat stopnia jawności nieheteroseksualnej młodzieży. Informacja ta jest o tyle ważna, że pośrednio pozwala wnioskować o poczuciu bezpieczeństwa młodych ludzi i przychylnej atmosferze panującej w szkole. Spośród 500 osób, które udzieliły odpowiedzi na pytanie o poziom jawności, 44,4% stwierdziło, że wie o nich tylko najbliższa osoba (lub najbliższe osoby) i jedynie 18,7% przyznało, że ujawniło swoją orientację przed rówieśnikami, a 12,6% było ujawnionych zarówno przed kolegami i koleżankami, jak i przed kadrą pedagogiczną. Warto zaznaczyć, że chłopcy i mężczyźni częściej żyli w ukryciu niż dziewczyny i kobiety (21,4% uczestników badania przyznało, że nikt nie wie o ich orientacji seksualnej w porównaniu z 9,1% uczestniczek; Świerszcz i in., 2012).

Dopełnieniem powyższych informacji są dane zaprezentowane w nieco późniejszym raporcie pt. *Sytuacja społeczna osób LGBTa w Polsce (2015-2016)*, będącym efektem współpracy Centrum Badań nad Uprzedzeniami oraz organizacji pozarządowych: Kampanii Przeciw Homofobii, Stowarzyszenia Lambda i Fundacji Trans-Fuzja (Świder, Winiewski, 2017). Odrębnie zaprezentowano w nim wyniki badań uzyskane wśród nieheteronormatywnej młodzieży w wieku od 13–19 lat, przeprowadzonych na próbie 2666 osób homoseksualnych, biseksualnych, transpłciowych i asekualnych. Aż 26% aktów przemocy, których osoby te doświadczyły ze względu na orientację seksualną lub tożsamość płciową w ciągu ostatnich dwóch lat, miało miejsce w szkole (dla porównania – tylko 6,4% tego typu incydentów zdarzyło się w domu). Najczęściej, bo w 19,1% przypadków, to koleżanki i koledzy ze szkoły byli wskazywani jako sprawcy przemocy.

We wspomnianym raporcie stwierdzono natomiast wyższy w porównaniu z poprzednim badaniem poziom jawności osób LGBT+ wśród rówieśników, a mianowicie w przypadku aż 73% osób przynajmniej kilkoro ich koleżanek i kolegów wiedziało o ich orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej. Możliwe więc, że gotowość młodych ludzi do ujawniania się przed rówieśnikami wzrosła w ciągu ostatnich kilku lat⁴.

Jak wspomniano wcześniej, homofobia może prowadzić nie tylko do gorszego traktowania osób ze względu na ich – rzeczywistą lub domniemaną – orientację seksualną, lecz przyczynia się także do tabuizowania tematu homoseksualności w ogóle. Co prawda w badaniach Świerszcza i in. (2012), aż 77,7% badanych nauczycieli i nauczycielek (N = 202) zadeklarowało, że tematyka homoseksualności lub homofobii

4 Wyniki te kontrastują natomiast z poziomem jawności młodych ludzi w ich rodzinach pochodzenia: 40,9% osób było ujawnionych przed matką (z czego jedynie 24% czuło akceptację z jej strony) i prawie o połowę mniej, bo 21,5% – przed ojcem (wśród nich zaledwie 12,2% zadeklarowało, że ojciec ich akceptuje).

jest poruszana na ich lekcjach, jednak to samo pytanie zadane młodzieży ($N = 574$) przyniosło odmienne odpowiedzi: 61,7% osób przyznało, że temat nie pojawia się na lekcjach wcale, zaś 30% zadeklarowało, że jest poruszany sporadycznie. Zaledwie 3,7% młodych ludzi uznało, że problematyka homoseksualności jest podejmowana w wystarczającym stopniu i aż 81% oceniło ją jako niewystarczająco obecną.

STRES MNIEJSZOŚCIOWY, CZYLI KONSEKWENCJE DOŚWIADCZANIA HOMOFOBII

Badania prowadzone od lat 80. w krajach zachodniego kręgu kulturowego wykazują, że geje, lesbijki i osoby biseksualne są w większym stopniu zagrożone psychopatologią niż osoby heteroseksualne. Dotyczy to zwłaszcza zaburzeń depresyjnych, lękowych i psychosomatycznych, zachowań samobójczych, uzależnień od substancji psychoaktywnych oraz trudności w tworzeniu i utrzymaniu relacji z innymi ludźmi (Iniewicz, 2015; Meyer, 2014). Prawidłowości te potwierdzają także doniesienia z badań nastolatków. Dla przykładu, Marshal i in. (2011) w metaanalizie 24 badań wykazali większe nasilenie depresji oraz zachowań samobójczych u młodzieży homo- i biseksualnej w porównaniu z heteroseksualnymi rówieśnikami, przy czym myśli samobójcze były zgłaszane dwukrotnie częściej, a próby samobójcze wymagające pomocy medycznej – aż czterokrotnie częściej. Ponadto nieheteroseksualna młodzież częściej przejawia inne zachowania stwarzające ryzyko dla zdrowia psychicznego i somatycznego, takie jak nadużywanie substancji psychoaktywnych, ryzykowne zachowania seksualne, nieprawidłowe nawyki żywieniowe czy zachowania przemocowe (Burton, Marshal, Chisolm, Sucato, Friedman, 2013; Savin-Williams, 1995).

Większe nasilenie symptomów psychopatologii u osób należących do grup stygmatyzowanych wyjaśnia koncepcja stresu mniejszościowego. Opiera się ona na wiedzy z zakresu psychologii społecznej, w tym zjawisk zachodzących między grupami oraz psychologii klinicznej i prawidłowości związanych z wpływem stresu na dobrostan psychiczny. Specyfika stresu mniejszościowego polega na tym, że jest on:

1. uwarunkowany społecznie (przez procesy i struktury społeczne określające granice normy/patologii i kształtujące większościowe postawy wobec mniejszości);
2. unikatowy (jako swoiste, dodatkowe obciążenie danej grupy)
3. chroniczny (działa nieprzerwanie z uwagi na względną stałość warunków społeczno-kulturowych; Iniewicz, 2015).

Stres mniejszościowy pierwotnie był rozpatrywany w kontekście dyskryminacji doświadczanej przez mniejszości etniczne. Według Brooks (1981, za: Fingerhut,

Peplau, Gable, 2010) długotrwałe gorsze traktowanie jednostki zwrotnie zagraża jej samoocenie i zmniejsza poczucie bezpieczeństwa. Ludzie, będąc świadomymi własnej (mniejszościowej) przynależności etnicznej, w różnego rodzaju sytuacjach społecznych są stale konfrontowani z niższym statusem i doświadczają zagrożenia samooceny.

W przypadku osób nieheteroseksualnych psychologiczne obciążenia związane ze stresem mniejszościowym są bardziej złożone. Wynika to ze wspomnianej wcześniej niejawności orientacji seksualnej. Według Meyera (1995, 2013) źródła stresu mniejszościowego można podzielić na dystalne (zewnętrzne, zobjektywizowane) i proksymalne (wewnętrzne, subiektywnie spostrzegane, zapośredniczone przez ocenę poznawczą). Jako zewnętrzne i obiektywne traktuje się zdarzenia stresogenne o charakterze zarówno ostrych aktów przemocy, jak i długotrwałego nękania, upokarzania i wykluczania na podłożu homofobicznym, które często pozostają bezkarne z uwagi na powszechność uprzedzeń je legitymizujących. Ich konsekwencje rozpatruje się w kategoriach wiktylizacji i należą do nich zarówno psychiczne, jak i somatyczne objawy, wpisujące się w skrajnej postaci w obraz zespołu stresu pourazowego.

Stresory proksymalne są związane z funkcjonowaniem psychicznym jednostki i jej subiektywnymi przekonaniem oraz interpretacją rzeczywistości. Należą do nich:

- antycypacja zdarzeń przemocowych motywowanych homofobią, prowadząca do nadmiernej czujności i podejrzliwości;
- ukrywanie własnej orientacji seksualnej skutkujące chronicznym lękiem przed ujawnieniem i nadmiernym kontrolowaniem własnego zachowania w celu utrzymania tajemnicy;
- zinternalizowana homofobia, czyli negatywna postawa podmiotu wobec homoseksualności (a więc i do samego/samej siebie) prowadząca do konfliktu w obrębie tożsamości, autodeprecjacji i lęku.

Wiele badań empirycznych potwierdziło istnienie związków między wymienionymi stresorami a funkcjonowaniem psychicznym osób należących do mniejszości seksualnych (Burton i in., 2013; Iniewicz, 2015; Meyer, 2014; Meyer, Northridge, 2007; por. też Grabski, Iniewicz, Mijas, 2012). Warto podkreślić, że poza skutkami psychologicznymi stres mniejszościowy pociąga za sobą mniejszą dbałość o zdrowie fizyczne i w efekcie jego obniżone parametry (Meyer, Northridge, 2007; Pascoe, Smart Richman, 2009).

Przedstawiona wyżej koncepcja stresu mniejszościowego, znajdująca potwierdzenie w badaniach empirycznych, stanowi zaproszenie do refleksji nad doświadczeniem dzieci i młodzieży, dla której istotną częścią kształtującej się dopiero tożsamości

jest potencjalnie problematyczna. Dostrzeżenie u siebie homoseksualnych pragnień obarczonych społecznym tabu bądź napiętnowanych jako nienormalne i niepożądane (np. ze względu na wyznawaną religię) stanowi swoiste wyzwanie rozwojowe. Dla tych, którzy szczególnie silnie uwewnętrznili kulturową normę dewaloryzującą homoseksualność, może ono być wyjątkowo trudne (por. Cass, 1984, 2015). Młodzi ludzie mogą podejmować próby obronnego interpretowania własnych doznań czy zachowań, by podtrzymać wizerunek siebie jako osoby heteroseksualnej, jednocześnie przeżywając poczucie winy i wstyd, wycofując się z relacji z rówieśnikami czy rodziną, deprecjonując siebie i kontrolując w sposób nadmiarowy własne zachowanie. Jeśli będą skłonni przyznać, że homoseksualne pragnienia są autentycznym elementem ich doświadczenia, staną przed koniecznością osobistego odniesienia się do tego faktu i zakomunikowania go (bądź nie) otoczeniu. Wewnętrzny konflikt między rzeczywistymi pragnieniami a wizją siebie zbudowaną w oparciu o zinternalizowane, heteronormatywne wartości może skłaniać do szukania pomocy i podejmowania prób leczenia, które – zgodnie ze stanem współczesnej wiedzy medycznej – jest nieskuteczne i potencjalnie szkodliwe (Bojarska, 2016). Proces włączania homoseksualności w obraz własnego Ja często przebiega bez wsparcia najbliższych (rodziców, rodziny, grupy odniesienia), w poczuciu wyobcowania i własnej nieadekwatności. Wielu młodych ludzi w obawie przed odrzuceniem przynajmniej przez jakiś czas zataja prawdę o sobie, a proces ujawniania się może obejmować wiele lat (Cass, 1984, 2015). Życie w ukryciu, mające pierwotnie chronić przed odrzuceniem, powoduje nasilenie lęku, ciągłą czujność i podejrzliwość, pogłębiającą się izolację i rozluźnienie więzi z bliskimi. Dominującą właściwością wszystkich tych zmagania i rozterek jest to, że młody człowiek zwykle (przynajmniej przez jakiś czas, a często przez wiele lat) mierzy się z nimi samotnie. Poczucie alienacji zaś łączy się z wieloma trudnościami w psychologicznym i społecznym funkcjonowaniu człowieka, modyfikując i utrudniając rozwój osobowości (Tomaszek, Tucholska, 2012).

CO UTRWAŁA HOMOFOBIE W SZKOLE – REFLEKSJE KOŃCOWE

W interpretacji Pogorzelskiej (2012) zaprezentowane wcześniej rozbieżności między odpowiedziami młodzieży i kadry pedagogicznej obnażają znaczący opór oraz brak stosownych kompetencji do podejmowaniu tematu homoseksualności i homofobii przez dorosłych. Wydaje się też prawdopodobne, że część nauczycielek i nauczycieli traktuje homoseksualność jako temat związany wyłącznie z życiem seksualnym człowieka, co tym bardziej utrudnia podejmowanie go (wszak zaniedbania w zakresie szeroko rozumianej edukacji seksualnej w Polsce także należą do silnie

ugruntowanych; por. Wejbert-Wąsiewicz, Pęczkowska, 2009). Co więcej, zagadnienia nieheteroseksualności są pomijane w podstawach programowych przedmiotów, które – potencjalnie – mogłyby przybliżyć dzieciom i młodzieży wiedzę na ten temat, takich jak biologia, wiedza o społeczeństwie czy wychowanie do życia w rodzinie. Jak wskazują w swojej analizie Kochanowski, Kowalczyk, Lew-Starowicz i Wąż (2013), większość podręczników przedmiotowych dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych nie porusza tematyki LGBT+ lub przedstawia ją „sprzecnie z ustaleniami nauki [...] w sposób ocenny i zgodnie ze światopoglądem zakładającym niechęć wobec osób LGBTQ” (s. 179).

Zastanawiając się nad przyczynami utrzymującej się w szkołach homofobii, nie sposób pominąć szerszego kontekstu kulturowo-społeczno-politycznego, który niewątpliwie także oddziałuje na polską edukację i wpływa na konstruowanie programów nauczania, wymogów organizacji życia szkoły oraz postawy nauczycieli i nauczycielek. Jak sugeruje Pogorzelska (2012), postkomunistyczna spuścizna jednomyślności była czynnikiem istotnie utrudniającym budowanie edukacji równościowej i wielokulturowej po 1989 r., co doprowadziło do wciąż obecnych, systemowych braków. W interpretacji Graff (2008) polityka równościowa jest w Polsce pustym postulatem, a narodowo-katolicki dyskurs – dominującym standardem, sprzyjającym podtrzymywaniu niechęci do obcych. Autorka twierdzi nawet, że awersja wobec osób homoseksualnych jest ściśle związana ze swoiście rozumianą polskością. Badania Górskiej i Mikołajczak (2015) potwierdziły tę tezę i wykazały, że negatywne postawy Polaków wobec osób homoseksualnych łączą się z gloryfikującym, dogmatycznym typem patriotyzmu.

Odrębne zagadnienie dotyczy wpływu Kościoła katolickiego na oświatę. Katolicyzm, będący jednym z bardziej niechętnych mniejszościom seksualnym wyznań, jest w Polsce silnie związany z polityką i kształtowaniem opinii publicznej. Stanowisko, jakie zajmują hierarchowie kościelni w sprawach edukacji, obecność religii w szkole, współpraca placówek oświatowych z parafiami to obszary potencjalnych oddziaływań, które sprzyjają tabuizacji tematu homoseksualności. Kadra pedagogiczna – chcąc uniknąć potencjalnych konfliktów z rodzicami czy katechetami, a być może i wewnętrznych rozterek etycznych – często jest skłonna pomijać temat orientacji seksualnej, zaliczany do kontrowersyjnych i światopoglądowo nacechowanych (Pogorzelska, 2012). Warto jednak podkreślić, że prezentowane przez hierarchów Kościoła dalece zdystansowane lub jawnie niechętnie stanowisko wobec osób i organizacji LGBT+ niekoniecznie jest reprezentatywne dla wspólnoty tego Kościoła. Świadczą o tym inicjatywy podejmowane przez ludzi religijnie zaangażowanych, a jednocześnie wyrażających wsparcie i otwartość dla obecności osób

nieheteroseksualnych w Kościele, jak np. zrealizowana w 2016 r. kampania społeczna pt. *Przekażmy sobie znak pokoju*⁵.

Podsumowując, mamy więc do czynienia z sytuacją rozbieżności między sferą deklaracji odnośnie do potrzeby przeciwdziałania dyskryminacji a gotowością i wolą decydentów do aktywnego podjęcia tematu homofobii. Z jednej strony dokumenty regulujące kwestie edukacyjne, jak np. ustawa Prawo oświatowe (Dz.U. 2017 poz. 59), pozwalają (lub wręcz wymagają) promowania postaw tolerancji i otwartości. Z drugiej strony orientacja seksualna – jako przestępka niewymieniana w tych dokumentach wprost – jest łatwo spod tych zaleceń wyłączana. Nawet przywołane we wstępie, tragiczne doniesienia na temat samobójstw nastolatków nie zmieniły tej sytuacji. Ostatecznie więc to, czy szkoła przeciwdziała homofobii, leży w gestii poszczególnych pedagogów i pedagożek oraz dyrekcji, których wiedza, wola i gotowość działania (a niekiedy też odwaga) pozwalają kształtować postawy otwartości wśród młodzieży, zwiększać jej poczucie bezpieczeństwa i wspierać rozwój osób LGBT+. Wydaje się więc, że wprowadzenie stosownych regulacji prawnych, a także edukacja kadr kształcących dzieci i młodzież jest nieodzownym krokiem w kierunku poradzenia sobie z wyzwaniem homofobii w szkołach.

E-mail autorki: jowita@amu.edu.pl.

BIBLIOGRAFIA

- Abramowicz, M. (2010). Wprowadzenie do problematyki raportu. W: M. Zima (red.), *Tęczowe rodziny w Polsce. Prawo a rodziny lesbijskie i gejowskie* (s. 7–11). Warszawa: Kampania Przeciw Homofobii.
- Anderson, E. (2011). The rise and fall of western homophobia. *Journal of Feminist Scholarship*, 1(1), 80–94. Pobrane z: <http://www.jfsonline.org/issue1/pdfs/AndersonFINAL.pdf>.
- Bailey, J. M., Vasey, P. L., Diamond, L. M., Breedlove, S. M., Vilain, E., Epprecht, M. (2016). Sexual orientation, controversy, and science. *Psychological Science in the Public Interest*, 17 (2), 45–101, DOI: 10.1177/1529100616637616.
- Beczek, W. (2017). Gnębiony 14-latek z Górczyna odebrał sobie życie. Mówili, że jest gejem, inaczej się ubiera. *Gazeta.pl*. Pobrane z: <http://wiadomosci>.

5 Kampanię zorganizowały: Kampania Przeciw Homofobii, Stowarzyszenie na rzecz Osób LGBT Tolerado oraz Grupa Polskich Chrześcijan LGBTQ, a włączyły się w nią katolicy publicyści i publicystki, kampania dostępna na stronie: <http://www.znakpokoju.com>.

gazeta.pl/wiadomosci/7,114871,22392458,gnębiony-14-latek-z-gorczyzna-odebral-sobie-zycie-mowili-ze.html.

- Bojarska, K. (2007). Badania pilotażowe: osoby homo- i biseksualne wobec heteroseksizmu, heteronormatywności i homofobii. Społeczna opresja jako wyznacznik powtarzalnych wzorców reakcji obronnych. W: G. Chojnacka-Szawłowska, B. Pastwa-Wojciechowska (red.), *Kliniczne i sądowo-penitencjarne aspekty funkcjonowania człowieka* (s. 273–280). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Bojarska, K. (2016). Psychoterapia lesbijek, gejów i osób biseksualnych. W: R. Kowalczyk, R. J. Tritt, Z. Lew-Starowicz (red.), *LGB. Zdrowie psychiczne i seksualne* (s. 134–171). Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL.
- Burton, C. M., Marshal, M. P., Chisolm, D. J., Sucato, G. S., Friedman, M. S. (2013). Sexual Minority-Related Victimization as a Mediator of Mental Health Disparities in Sexual Minority Youth: A Longitudinal Analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(3), 394–402. DOI: 10.1007/s10964-012-9901-5.
- Cass, V. C. (1984). Homosexual identity formation: Testing a theoretical model. *The Journal of Sex Research*, 20:2, 143–167. DOI: 10.1080/00224498409551214.
- Cass, V. C. (2015). *A quick guide to the Cass theory of lesbian and gay identity formation*. Bentley: Brightfire Press.
- Clarke, V., Ellis, S. J., Peel, E., Riggs, D. W. (2010). *Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Queer Psychology. An Introduction*. Cambridge - Nowy Jork, NY: Cambridge University Press.
- Feliński, M. (2010). *Postawy wobec gejów i lesbijek*. Warszawa: Centrum Badania Opinii Publicznej. Pobrane z: http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2010/K_095_10.PDF.
- Feliński, M. (2013). *Stosunek do praw gejów i lesbijek oraz związków partnerskich*. Warszawa: Centrum Badania Opinii Publicznej. Pobrane z: https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_024_13.PDF.
- Fingerhut, A. W., Peplau, L. A., Gable, S. L. (2010). Identity, minority stress and psychological well-being among gay men and lesbians. *Psychology and Sexuality*, 1(2), 101–114. DOI: 10.1080/19419899.2010.484592.
- Górska, P., Mikołajczak, M. (2015). Tradycyjne i nowoczesne uprzedzenia wobec osób homoseksualnych w Polsce. W: A. Stefaniak, M. Bilewicz, M. Winiewski (red.), *Uprzedzenia w Polsce* (s. 179–206). Warszawa: Liberi Libri.
- Grabski, B., Iniewicz, G., Mijas, M. (2012). Zdrowie psychiczne osób homoseksualnych i biseksualnych – przegląd badań i prezentacja zjawiska. *Psychiatria Polska*, 4, 637–647.
- Graff, A. (2008). *Rykoszetem. Rzecz o płci, seksualności i narodzie*. Warszawa: Wydawnictwo W.A.B.

- Herek, G. M. (2004). Beyond "Homophobia": Thinking About Sexual Prejudice and Stigma in the Twenty-First Century. *Sexuality Research & Social Policy*, 1, 2, 6–24. DOI: 10.1525/srsp.2004.1.2.6.
- Herek, G. M. (2007). Confronting Sexual Stigma and Prejudice: Theory and Practice. *Journal of Social Issues*, 63, 4, 905–925. DOI: 10.1111/j.1540-4560.2007.00544.x.
- Iniewicz, G. (2015). *Stres mniejszościowy u osób biseksualnych i homoseksualnych*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Jakubowicz-Bryx, A. (2015). Integracja społeczności szkolnej w kontekście zaangażowania rodziców w edukację na poziomie klas niższych. *Przegląd Pedagogiczny*, 1, 29, 98–110.
- Kancelaria Prezesa Rady Ministrów. (2015). *Podstawowe informacje o równym traktowaniu*. Pobrane z: <http://bip.mkidn.gov.pl/pages/koordynator-do-spraw-rownego-traktowania/dokumenty-i-publicacje.php>.
- Karpieszuk, W. (2017). Szkoła przeprosza byłego ucznia za homofobię. *Wyborcza.pl*. Pobrane z: <http://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/7,54420,22777171,szkola-przeprosza-bylego-ucznia-za-homofobie.html>.
- Kochanowski, J., Kowalczyk, R., Lew-Starowicz, Z., Wąż, K. (2013). *Szkoła milczenia. Przegląd treści szkolnych podręczników do biologii, WoS i WDŻR pod kątem przedstawienia w nich problematyki LGBTQ i treści homofobicznych*. Toruń: Stowarzyszenie na rzecz Lesbijek, Gejów, Osób Biseksualnych, Osób Transpłciowych oraz Osób Queer „Pracownia Różnorodności”.
- Krzemiński, I. (red.). (2009). *Naznaczeni. Mniejszości seksualne w Polsce, raport 2008*. Warszawa: Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego.
- Mackie, D. M., Devos, T., Smith, E. R. (2000). Intergroup emotions: Explaining offensive action tendencies in an intergroup context. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 602–616. DOI: 10.1037//0022-3514.79.4.602.
- Makuchowska, M. (red.). (2011). *Przemoc motywowana homofobią*. Warszawa: Kampania Przeciw Homofobii.
- Marshal, M. P., Dietz, L. J., Friedman, M. S., Stall, R., Smith, H. A., McGinley, J., Thoma, B. C., Murray, P. J., D'Augelli, A. R., Brent, D. A. (2011). Suicidality and depression disparities between sexual minority and heterosexual youth: A meta-analytic review. *Journal of Adolescent Health*, 49, 115–123.
- Meyer, I. H. (1995). Minority Stress and Mental Health in Gay Men. *Journal of Health and Social Behavior*, 36, 38–56.
- Meyer, I. H. (2013). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research

- evidence. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 1(S), 3–26. DOI: 10.1037/0033-2909.129.5.674.
- Meyer, I. H. (2014). Minority stress and positive psychology: Convergences and divergences to understanding LGBT health. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 1(4), 348–349. DOI: 10.1111/jomf.12160.
- Meyer, I. H., Northridge, M. E. (2007). *The health of sexual minorities public health perspectives on lesbian, gay, bisexual, and transgender populations*. Nowy Jork, NY: Springer. Pobrane z: <http://public.eblib.com/EBLPublic/PublicView.do?ptilD=323739>.
- Mizielińska, J., Abramowicz, M., Stasińska A. (2014). *Rodziny z wyboru w Polsce. Życie rodzinne osób nieheteroseksualnych*. Warszawa: Instytut Psychologii PAN.
- Mizielińska, J., Struzik, J., Król, A. (2017). *Różnym głosem. Rodziny z wyboru w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Mizielińska, J. (2017). *Odmienne czy zwyczajne? Rodziny z wyboru w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Pascoe, E. A., Smart Richman, L. (2009). Perceived discrimination and health: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 135(4), 531–554.
- Pogorzelska, M. (2012). Co raporty mówią o polskiej szkole. W: J. Świerszcz (red.), *Lekcja równości* (s. 159–168). Warszawa: Kampania Przeciw Homofobii.
- Prawo oświatowe, (Dz.U. 2017 poz. 59). Pobrane z: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170000059/T/D20170059L.pdf>.
- Przybylski, M., (2012). *Odpowiedzialność karna dyrektora i nauczyciela w zakresie naruszenia przepisów BHP w szkole*. Poznań: Wydawnictwo Rys.
- Rozin, P., Lowery, L., Imada, S., Haidt, J. (1999). The CAD triad hypothesis: A mapping between three moral emotions (contempt, anger, disgust) and three moral codes (community, autonomy, divinity). *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 574–586.
- Słownik Języka Polskiego PWN. (2005). Hasło przedmiotowe: Homofobia. Pobrane z: <https://sjp.pwn.pl/szukaj/homofobia.html>.
- Plummer, D. (2014). The Ebb and Flow of Homophobia: a Gender Taboo Theory. *Sex Roles*, 71 (3–4), 126–136. DOI: 10.1007/s11199-014-0390-8.
- Stefaniak, A., Witkowska, M. (2015). Społeczne kontakty Polaków, czyli czy znamy ludzi innych niż my sami i czy chcemy ich poznawać. W: A. Stefaniak, M. Bilewicz, M. Winiewski (red.), *Uprzedzenia w Polsce* (s. 105–130). Warszawa: Liberi Libri.
- Szyłto, A. (2015). Mamo, jestem zerem. *Wyborcza.pl: Duży Format*. Pobrane z: <http://wyborcza.pl/duzyformat/1,127290,18321428,mamo-jestem-zerem.html>.

- Świder, M., Winiewski, M. (red.). (2017). *Sytuacja społeczna osób LGBTa w Polsce. Raport za lata 2015–2016*. Warszawa: Kampania Przeciw Homofobii.
- Świerszcz, J. (red.). (2012). *Lekcja równości*. Warszawa: Kampania Przeciw Homofobii.
- Świerszcz, J. (2012). Postawy i potrzeby kadry szkolnej wobec tematyki homofobii i homoseksualności. W: J. Świerszcz (red.), *Lekcja równości* (s. 15–42). Warszawa: Kampania Przeciw Homofobii.
- Świerszcz, J., Cieślik, H., Niedzielska, E. (2012). Postawy i potrzeby młodzieży wobec tematyki homofobii i homoseksualności. Analiza danych z badania ankietowego. W: J. Świerszcz (red.), *Lekcja równości* (s. 43–110). Warszawa: Kampania Przeciw Homofobii.
- Tomaszek, K., Tucholska, S. (2012). Psychospołeczne następstwa poczucia alienacji u młodzieży. *Pedagogia Christiana*, 2/30, 163–178.
- Wejbert-Wąsiewicz, E., Pęczkowska, E. (2009). Problemy edukacji seksualnej w Polsce. *Studia Socjologiczne*, 58, 3, 173–192.

HOMOPHOBIA AS A SOURCE OF THREATS TO CHILDREN AND YOUTH SAFETY AT SCHOOL

Ensuring the safety of children and youth is the basis for the implementation of educational tasks of the school. Homophobia underlying the violent behaviors, but also concealments or omissions favorable to maintaining prejudices, jeopardizes the safe psychosocial development of students. In this text, the term „homophobia” is understood as a negative attitude towards homosexual people, groups and relationships (an individual level) and – more broadly – as a knowledge shared by society which refers to generalized treatment of homosexuality as a worse variant of sexuality (social level). The article illustrates the manifestations of homophobia observable at school, it also presents the results of research conducted by Polish NGOs on homophobic violence and finally it uses the concept of minority stress to explain the greater intensity of psychopathological symptoms and suicidal behaviors in the homosexual youth compared to heterosexual peers.

The article ends with the reflection of difficulties and resistance against anti-discrimination activities at schools. Insufficient competences of the teaching staff, systemic negligence of equality policy and socio-cultural factors are considered to be the main obstacles.

KEYWORDS:

HOMOPHOBIA, PREJUDICES, SEXUAL ORIENTATION, MINORITY STRESS, SAFE SCHOOL

Cytowanie:

Wycisk, J. (2018). Homofobia jako źródło zagrożeń dla bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w szkole. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 17(1), 96-114.

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska.